

Л е т о п и с М а т и ц е С р п с к е

најстарији живи књижевни часопис у Европи и свету који у континуитету излази од 1824.

ПОЕЗИЈА И ПРОЗА

Александар Бјелојрић, Александар Д. Сјанковић, Миљана Глијоријевић, Михал Гловињски

ОКРУГЛИ СТО: МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

*Бојана Сјојановић Панџовић, Горана Раичевић, Марко Недић, Александар Пејров,
Свејлана Милашиновић*

ЕСЕЈИ

Марко Паовица, Владимир Пајић, Душан Бањејлав

СВЕДОЧАНСТВА

Јован Делић, Василије Ђ. Кресџић

КРИТИКА

*Јово Радош, Милуника Мијровић, Најаша Анђелковић, Милан Громовић,
Јелена Марићевић Балаћ*

МАРТ 2019
НОВИ САД

КА НЕРЕЦИВОЈ СВЕТОСТИ САВРШЕНСТВА

Ристо Василевски, *Срце круџа*, Арка, Смедерево 2018

Одавно, увелико оглашен врсни песник у два језика – српском и македонском – Ристо Василевски (1943) сада новом књигом, *Срце круџа*, своје поетске венце свија под симболички и прецизно грађени круг пре-сабраног, животно и филозофски промишљаног искуства. Јединствени кровни венац од седамдесет песама, испеван у форми специфичне химничке интонације и ритма (не)класичних ода са дуалистичким значењским предзнаком и сазвучјем, подвлачи ону сушту линију тематских и духовних преокупација свеукупног песничког учинка, нимало случајно.

Срце круга, кључна метафорика ове поезије, нуди бројне и разноврсне асоцијације, почев од поетско-филозофске сентенциозности до културолошког, космолошког, етнологског, геометријског и других аспеката тумачења. Оно подупире снажно и пажљиво, свеобухватно и појединачно изабрану мотивску вертикалу, смисаоно уобручену у седам лирских кругова. Високим стилско-језичким и рефлексивним дометима својих стихова песник Ристо Василевски нас уверава да је све то имао у мисаоно-емотивном видокругу, али да су егзистенцијално проживљени временски кругови у оквиру једног, оног са истим срцем пулсирајућим унутар себе, најважнији. И отуда она духовна свежина свепрожимајућа и сверазарајућа, која чини бит кружнице и цикличног понављања у „враћању вечно истог”.

Већ пролошка песма „Велики прасак”, указује када и где је могући почетак свих почетака, корен снаге и немогућност одговора на човекову упитаност „о свему што се може знати”. О првотним и крајњим сврхама времена живота и бивања, са смрћу као коначном (не)завршницом путање душе и властитог Ја, духа и материје, смисла и бесмисла, светог и профаног, патње и радости, зла и лепоте свега: „Каква снага обнављања, / каква снага понављања, / какав смисао, / које нико до краја не докучи!”

Потрага песника за вером у једно топло срце свега као скривеном тачком смисла насушна је колико и реч која својом крвљу исписује кругове на води времена о свим божанским и земаљским стварима. Јер, мото књиге и њен садржај казују: „Ако нема коме да се верује, нема у шта да се верује.” Издвајајући из обиља оне ствари које су га се најдубље дотакле да их нетремице испитује, проосећа, песник их тематски омеђује насловима циклуса подударних са бројем дана стварања света: „Божје ствари”; „Општа мелодија”; „Артефакти, потомство”; „Светлосне и тамне тачке”; „Путовање, сенке”; „Света песма”; „Ка савршеном”. Како је књига почела посебним пролошким циклусом „Распрскавање круга” и једном песмом, тако се и завршава епилошким циклусом „Свест о кругу” и песмом „Из раја”, а све то да би једном завидном емотивном енергијом и мисаоном доследношћу, медитативно разлистане лирске кругове *Срца круга* песник целовито обгрлио.

Први циклус „Божје ствари” отвара песма „(О)да времену”, у чијем епицентру је *време* као најстарији ентитет, тајна и предуслов свему: „Време је отац и мајка Створитељу / и само у времену све постоји”. Времену песник придаје божанско својство и место, и прву оду: „Свима даје себе / а само остаје нетакнуто”. Мада трагично кратко и пролазно, оно је и прворазредни овоземаљски дар човеку: „(О) да времену / које нам кроз властити процеп / да шансу да у њему нађемо своје место”. Ипак, Време као услов пуноће свега: „не зна шта је тачка, / а свему осталом – осим себи – / ставља тачку на крају”, закључује лапидарно песник. Отуда, већ следећу оду посвећује у славу „прамајке пуноће” Празници, од свега вртложећег у бескрају најважнијој, јер даје нужну равнотежу драми и пуноћи „свега што траје”.

Стална преокупација песника Василевског тим великим вечним темама и питањима нипошто не запада у општост и безличност понављања реченог, већ доноси плодноносан подстицај за доградњу, преуређај и урон изнова у ствари виђене властитим срцем и умом, које су прошле, трају и биће. Доказ резултата таквог креативног трагања и постигнућа су бројни у овој књизи, попут песме „(О)да мајци”. Друштвена уређеност савременог света, упркос похвали животу самом, по Василевском би могао бити далеко мирније, топлије и људскије место без толико зла, само да је улога Велике мајке при стварању света била доминантније присутна: „Да ју је Бог имао / ко зна како би свет изгледао”, а тада „чак би и смрт / можда имала друго име”. Наш микро и макро космос би био лепши, и „свест о нама / била би јаснија / затамњена места оку ближа / уму угоднија”. У овако смелим хипотетичким опсервацијама песничке имагинације, препознајемо лик стварне телесно-душевне мајке и њену безусловну брижну љубав за сва своја чеда. Има ли лепше и узвишеније похвале мајци песничком речју, која долази из срца уздижући је на пиједестал који јој и припада.

Заиста, широк је регистар различитих духовних расположења и поетичких рефлексива из *Срца круга*, и песме траже и подижу сталну будност читаоачеве пажње. Сетна скепса каткад у неким стиховима пређе у опорост ироније кроз уравнотеженост филозофема, као отклон песничког субјекта спрам (о)певаног. И засече оштрицом дубље у ово-времену реалност, као у песмама циклуса „Путовање, сенке”, нарочито у песмама „(О)да сенци”, затим „(О)да пушци” и „(О)да општој гробници”, а експлицитније наглашеније у „(О)ди општој веселости”. Реч веселост овде упућује на конкретно зло и пошаст ратова, доводећи у близину ове супротности хомонимију нешто архаичније речи „веселник”, у значењу човека јадног, тужног, пораженог, несрећног... Овај парадокс иде напредо са апсурдима времена у коме „свакога дана / посеје се нова болест / и лече је они / који су је посејали”. Ипак, нада не умире и Василевски призива ону обнову оне изворне веселости, након ратова кад мир покрије заборавом опште гробнице, и дође као благодетна „(О)да веселости / која препозна себе / и претвори се у праву веселост”. А најзад, кад се круг човековог пута ближи затварању, баласт прошлости мами дух да се „пређе праг уназад”, и нађе смирај исцељујућег озарја у властитом кутку самоће као новом контемплативном простору:

И баш тада
увек треба наћи кутак
у коме се у самоћи
све пресабере,
сваки даљи корак измери,
свему да место
које заслужује.

Управо такво једно благословено стање саборности ума и срца слави антологијска „(О)да кутку самоће”, да би следећи циклус „Света песма”, полечио „сваку рану духа” дуалистичким сагледавањем јединства преплета супротности: таме и светлости, опаке и племените стране људског бића и живота, али и лепоте песничког прегнућа ка досегу савршенства. О томе говори изузетна посветна песма „(О)да песнику Никити Станескуу”, која би се могла посредовано тумачити и као прворазредана аутопоетичка исказница:

Види две руке истог бића
вајају савршен облик
на самом крају једна га од њих окрњи
да не би слава припала другој
да савршенство можда
не обезличи свет.

Такво посвећенички дубоко промишљање о врлини и недостатности ствараоца и стваралаштва иде у прилог одбрани улоге и смисла песника и песништва, данас и одувек: „(О)да песнику / који зна да то што види / није довољно да сви прогледају / али, ипак, иде даље – корача и гласи се с неба... ” Заокружена сликом последње строфе са језгровитом поентом, и ова песма Василевског потврђује да је врхунска поезија савремена и свевремена.

У својој прометејски запућеној мисији поетска реч светли у тмини као онај неугасли пламичак духа који греје и одржава свет. Она је порука и узвишена похвала коју песник упућује на адресу без адресанта – „Светој песни”. Оној никад неизговореној, ненаписаној и недовршеној, коју може чути и осетити неко посебно сензитивно чуло једино у себи – неречиву. Можда она обитава само „међу јавом и међ сном”, или као наша властита опсена. А за Василевског, та савршена безречна песма је сакрална неухватљива магма: „флуид / који има наше тело и душу / и умире са сваким од нас, / не остављајући трагове / ни о себи ни о нама.” Вечно заводљива, управо својом присутном одсутношћу она „чува поезију / и не да да у њој / све буде обесмишљено”. Посматрајући песничку књигу *Срца круга* у целини, чини се да у овој песми/оди треба тражити и централну тачку укупне филозофско-лирске космологије Риста Василевског.

У свету новог доба, који се у својим крхотинама све убрзаније глобализујући обесмишљује и удаљава од замишљене могућности „раја”, Василевски још увек налази веру у смисао човековог пута и путовања по вечној временској кружници. Полазећи од прошлости ка још неизвесној будућности којој не одузима наду: „(О)да будућем, / које је једина права нада, / темељ сада свему постојећем” (песма „(О)да будућем”). А на крају, кад се над свачијим животом круг затвара, све се враћа почетку падом у детињство – у старост. За умног и духовно смиреног песника какав је Ристо Василевски, детињство је она биљка моћног чуда што доследно „спаја лук почетка и краја” рађања и умирања. „(О)да детињству” отуда с разлогом склапа седми круг књиге, као почаст невиности дечјег срца у немиру таласања туге пролазности и лепоте трајања.

Са ретком ведрином и духовном енергијом наде, упркос свему, стихови ове књизи иду „Ка савршеном”. Тиме и наше читалачко дивљење поезији, и мудрости опомене њеног аутора – да је добро све док *савршенсѿва нема*. А да га и неком вишом вољом Творца и намером човека чак и буде, можда би само докрајчило и овако несавршен, посувраћени свет. И нас, људе, у њему.

Милуника МИТРОВИЋ